

1768.

1. Klotzjus, Christianus Adolphus: Nonnulla de vi consuetudinis.
2. Millerus, Joh. Pth. Lud. De conjunctione animi cum corpore physica
3. Schulze, Franc. Ludov.: De praecipua nominum matum quae regum popularum et arbitrium vocantur, utilisitate
4. Stiebelj, Johannes Christianus: De harmonica praestabilitate vera notione, inventore et pretio.

1769

1. Heislerus, Philippus Jacobus: De expensis criminalibus, in processu inquisitionis.
2. Klotzjus, Christianus Adolphus: De vera indole historiae litterariae.

1770.

1. Foerster, Franc. Christianus: Comparatio demonstrationis Cartesianae pro existentia Dei cum illa, qua Anselmus Cantuariensis usus est.

2. [Heisler, Phil. Fac.]: De decimis hebraeorum
- 3^{a. t.} = Glarler, Philippus Jacobus: De commendatione hebraica, patetis ecclesiae, quae commendatione incorporata est, non vulgaris. 2 Script. 1770: 1776
4. Klotzius, Christianus Augustus: De magistro universitatis et illustrandam notitiam dignitatum utriusque imperii
5. Klotzius, Christianus Augustus: De iurejurando per gladium
- 6^{a. t.} = Nettelbladt, Daniel: De feudis decimarum quoad pertinentias et novales.
7. Nettelbladt, Daniel: De iuribus et obligationibus ex feudorum oblatione descendentes.
- 8^{a. t.} = Nettelbladt, Daniel: De refectione relictorum feudatarii et aliorum

9. Haesell, Joannes Augustus: In orationem Christi Matthaei
C. 18. b. 22. de offendendo contumendique nulli civi-
umorum, qui credunt in eum.

10. Semler, Joannes Salomo: De jure principum circa
sacra in primis Germaniae praesertim ex monumentis
seculi XI. derivata.

1771.

1. Biedermann, Franzott Andreas: De jure reformandi
territoriali ad tres religiones in imperio R. 4. recep-
tas hanc restricto ad verba finalia est 7. P. 6.

2. Bachmann, Philippus Leopoldus: Operatales inang. medica,
sistens causas infantivortii impunitis

3. Corraek, Joannes Tobias: De privilegiis circa commercia.

4. Hausen, Carolus Renatus: Origo atque vicissitudines
suffragii liberarum S. P. J. civitatum in comitatibus.
ex veterum gestarum monumentis illustratae.

5. Klotzian, Christ. Augustus : De episcoporum dignitate
inani et noxia
6. Klotzian, Christ. Augustus : De barbaris in aula
Byzantina militibus.
7. König, Hiericus Joannes Otto : De vicissitudinibus
juris Romani circa constitutiones inter vim et
usum.
8. Marthen, Georgius Samuel : De validitate testamenti
non rite oblato.
9. Mangeldorffius, Paul. Eberhard : De consecrationis
origine non Germanica, eorumque indole vera
ac natura. ~~at r~~

DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA
DE
DIFFERENTIIS MORBORVM
QVAE
CONSTITVTIONI EPIDEMICAE
DEBENTVR

QVAM
INDVLTV
GRATIOSI MEDICORVM ORDINIS
IN ALMA REGIA FRIDERICIANA
PRAESIDE
D. ANDREA ELIA BÜCHNERO

SACRI ROMANI IMPERII NOBILI,
POTENTISSIMI PRVSSIAE REGIS A CONSILIIS INTIMIS,
MEDICINAE ET PHILOSOPHIAE NATVRALIS PROFESSORE PVBL. ORDINARIO,
FACVLT. MED. ET PHILOSOPH. H. T. DECANO, REGIOR. ALVMN. EPHORO,
IMPERIALIS ACAD. NAT. CVRIOS. PRAESIDE ET COMITE PALAT. CAESAREO,
REGIARVM SOCIETATVM SCIENTIARVM, ANGLICANAE, BEROLINENS.
ET MONSPELIENS. SODALI,

PRO GRADV DOCTORIS

SVMMISQVE IN MEDICINA HONORIBVS
ET PRIVILEGIIS DOCTORALIBVS RITE CONSEQUENDIS
D. XIX. DECEMBR. A. R. S. cloccclxviii.

PVBLICE DEFENDET

AVCTOR

IOANNES GOTTLIEB HINCKE
VRATISLAVIENSIS.

HALAE MAGDEBVRG. LITTERIS HENDELIANIS.

SPECIMEN IN VAGHALLI

PRAENOBILISSIMO, EXPERIENTISSIMO

CUM FORTI IN VAGHALLI
CIVITATE IN VAGHALLI
ATQVE DOCTISSIMO

DOMINO

IM. DUBITAT. VENERABILISSIMO
CAROLO SIGISMUNDO

ET OBSERVANTIAE
BRUNSVICENSIS

MEDICINAE DOCTORI ET PRACTICO

IN VRATISLAVIENSI CIVITATE CELEBERRIMO,

AT DOMINO IN HOEFFCHEN,

COGNATO SVO

AD CINERES VSQVE SVMMO HONORIS ET OBSERVANTIAE

CVLTV PROSEQVENDO ET DEVENERANDO,

SPECIMEN HOC INAUGURALE

CVM VOTO OMNIGENAE PROSPERITATIS

IN DEBITAE VENERATIONIS

ET OBSERVANTIAE TESSERAM

QVA DECET, REVERENTIA

D. D. D.

IOANNES GOTTLIEB HINCKE.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE
DIFFERENTIIS MORBORVM
QVAE
CONSTITVTIONI EPIDEMICAE
DEBENTVR.

§. I.
Occasio Scripti.

Est ea morborum epidemicorum ratio, vt insignes plerique, quando obueniunt, inter homines edant strages, atque nonnumquam plus quam duas hominum tertias letho tradant. Hinc ab hominibus adeo famosi, adeo terribiles habentur saepe, vt eorum causas in iratum Numen coniciant; DEVM precibus, quibus sua ablueri peccata nituntur, sollicitent; medicae arti

in his abigendis longe minus, quam in reliquis aegritudinibus sanandis, fidant, atque morales magis, quam physicas eorum causas existere statuunt. Qui haec recte perpendit, mirabitur certe, naturam morborum epidemicorum adeo plerumque in scholis Medicorum manca ratione exponi, ut, si a definitione istorum morborum et nonnullis eorum causis strictim prolatis discefferis, vix quidquam notatu dignum de iisdem legas. Quod equidem minus probandum. Finis enim Pathologiae medicae in eo potissimum consistit, ut addiscendae medicae scientiae dedito fontes limpidissimi aperiantur, e quibus morborum curandi methodus derivari queat. Ista ergo morborum circumstantiae, quae plane singulare quid continent, quae generi humano saepe detrimentosae eveniunt, frequenter nihilo minus occurrentes, quae demum proxima diligentia non facile deteguntur, istae, inquam, morborum circumstantiae, quae exponantur in vera Pathologia, prae ceteris dignissimae sunt. Nunc autem morbis epidemicis haec omnia insunt. Nonne itaque quam maxime mirandum, quod generalis eorum paullo exactior doctrina ut plurimum negligatur? Fieri quidem non potest, ut Pathologus omnes, aut plurimas saltem epidemias describat, cum partim non omnes epidemiae notae sint, partim necessaria Pathologiae, quae elementa tantum tradit, brevitatis amplam illam non admittat descriptionem: eo vero magis necesse esset, ut generalis epidemiarum Theoria, per congrua exem-

exempla illustrata, proponatur, satis apta, e qua, si assidua
Obseruatorum lectio accedat, exactiorem morborum epide-
micorum cognitionem iunior sibi Medicus comparare queat.
Atque id eo magis necessarium esset, quo certius per expe-
rientiam constat, abuti non raro Obseruatores suis circa hanc
illamue epidemiam collectis obseruationibus. Haud infre-
quenter enim accidit, vt Medici, qui morbi cuiusdam epi-
demiam delinearunt, hinc generatim morbi naturam dime-
tiantur, credentes, id, quod in morbo isto epidemico obti-
nuit, ad naturam morbi semper pertinere, medelamque il-
lam, quam vtilem obseruarunt, optimam esse, et ita com-
paratam, vt nunquam ab ea recedere Medicum oporteat,
cuius rei tamen contrarium optimus iam notauit SYDEN-
HAMVS. Plura addere possem, quae necessitatem huius
theoriae docent, quaeque incitarunt me, vt de *Differentiis*
morborum, quae constitutioni epidemicae debentur, differere
constituerim; sufficiant tamen praedicta, reliqua passim ex
infra dicendis sponte patebunt.

§. II.

Morborum differentiae.

Qui naturam sanitatis bene intellectam habet, cauetque
simul, ne symptoma cum morbo confundat: concedet is fa-
cile, *morbum* ponere mutationem solidorum et fluidorum
internam, quae leges sanitatis laedit. Ista autem partium
nostrarum mutatio, quam *morbum* dicimus, varia est et
mul-

multiplex. Quare cum in morbis ideo pluralitas atque di-
 uersitas obtineat, praedicata quoque adesse debent, per quae
 morborum vnus ab altero distinguitur. Atque ita praedi-
 cata constituunt id, quod *morborum differentias* nominamus.
 Sic febris celeritatem sanguinis, in circulum sese mouentis,
 iusto maiorem; apoplexia compressionem, aut huic similem
 sensorii communis mutationem; spasmus denique auctam ir-
 ritabilitatis actionem sibi vindicant. His autem ipsis praedi-
 catis hi morbi a se inuicem aliisque distingui possunt. Con-
 tinent ergo differentias morborum quos dixi. Differentiae
 morborum, ex vulgari inter Pathologos recepta diuisione,
 in *essentiales* abeunt et *accidentales*. *Essentiales* nuncupantur
 differentiae, quae numquam a morbo abesse possunt; quae
 vero differentiae, illaesa morbi essentia adesse aut abesse pos-
 sunt, vocantur *accidentales*. Motus sanguinis iusto celerior
 non solum febris est differentia, sed essentialis quoque, cum
 illud praedicatum, salua manente febris essentia, numquam
 desiderari debet. Quod vero febris exanthematicis stipata
 incedere queat, praedicatum quidem est, quo febris distin-
 guitur a morbis numquam exanthematicis; cum tamen fe-
 bris essentia salua maneat, siue exanthematica fuerit, siue
 non exanthematica: differentia febris inde proficiscens non
 alia est, quam accidentalis. Sic etiam validior atque inuita
 irritabilitatis actio differentiam spasmu essentialem sistit; quod
 eius vero causa aut frigida aut calida esse queat, non nisi
 acci-

accidentalem morborum spasticorum differentiam inducit. Ex praedictis facile constare potest, 1) quidquid morbos diuersos reddit, posse pro differentia morborum reputari; 2) per differentias suas modo ab aliis, modo a se ipsis, si differenti ratione existant, illos distingui. Sic differentiae febris ita comparatae sunt, ut eam non tantum ab aliis morbis, qui non sunt febres, distinguant, sed unam etiam februm speciem ab alia. 3) Differentias morborum interdum essentiales et accidentales simul esse posse, sed diuerso respectu. Ita benignitas et malignitas morborum ad accidentales referuntur illorum differentias, pestis tamen ex sua natura et essentia est morbus malignus.

§. III.

Morbi epidemici et constitutio epidemica definiuntur.

Grassatur morbus, quando multos, qui in suo loco aut regione vitam degunt, simul comprehendit. Qui morbus insolentior grassatur, epidemicus vocatur, ab endemio et sporadico adhuc diuersus, cum endemius grassetur quidem, non tamen insolens sit, sporadicus vero, qua talis, sine grassatione compareat. Ita diiudicauit SYDENHAM (Oper. omn. p. m. 64.). Epidemia ergo erit morbi insolentioris grassatio. Constitutio epidemica SYDENHAMO dicitur modo qualitas ipsius epidemicae, modo qualitas certa illius causae, quae producit epidemiam, quaque fit, ut hic potius, quam alius morbus epidemice grassetur. Quando SYDENHA-

MVS l. c. p. 27. constitutionem epidemicam annorum 1661, 62, 63, 64, delineat, non aëris adeo naturam, quae istis annis Londini obtinuit, describit, quod superuacaneum Ipsemet ducit (l. c. p. 22.), sed ipsos morbos epidemicos eorumque, quo sese exceperunt, ordinem. Manifesto ergo hic per constitutionem epidemicam intelligit qualitatem epidemiae. Non raro vero de aëris etiam (in quem morborum epidemicorum ortum reicit,) epidemica constitutione loquitur, aperte simul innuens, id, quo aër epidemiam excitet, a generalioribus aëris qualitibus, calore nempe et frigore, toto coelo differre, occultamque ponere et hominibus inaccessam aëris diathesin. Tuncque vero praedictae voces de qualitate illa singulari, qua causa epidemiae morbum epidemicum suscitât, sumuntur. Nos utrumque horum verborum significatum retinemus, quando de differentiis morborum, quae constitutioni epidemicae debentur, verba impraesentiarum facimus.

§. IV.

Morbi stationarii et intercurrentes.

Difficilior paullo est, quam stabilivit SYDENHAMVS, morborum, qui sub epidemia quadam comparent, diuision. Distinxit eos in stationarios et intercurrentes. *Stationarios* vocauit eos, qui, regnante certa quadam constitutione, praeter ceteris eminent; si vero morbis, quos constitutio epidemica maxime genuit, alii passim accedant, illorum naturae parti-

ci.

cipes: hos *intercurrentes* salutauit. Veritatem harum definitionum doceat nos *Ipse SYDENHAMVS* Cap. II. p. m. 22. *Variae*, inquit, *sunt annorum constitutiones*, quae neque calori, neque frigori, non sicco humidoue ortum suum debent -- Vnaquaeque harum constitutionum generalium propria ac peculiari sibi febris specie funestatur, quae extra illam nusquam comparet, cuiusmodi febres idcirco stationariae nobis audiunt. Dein ita pergit: *Ad haec sunt et particulares quaedam eiusdem anni*, ut ita dicam, *crases*, in quibus licet secundum manifestas aëris qualitates, eiusmodi febres, quae generaliore anni constitutionem sequuntur, magis minusue epidemice grassentur, vel serius ocysque ingruant; prae ceteris tamen eiusmodi febres, quae omnibus in vniuersum annis competunt, (quas ideo *intercurrentes* voco) ab hoc illoue manifesto aëris temperamento ortum dicunt -- Sect. VI. Cap. I. pag. 159 seq. haec habet: *Observationes annorum* -- *satis arguunt, febrium alias stationarias merito audire, eiusmodi febres intelligo, quae, cum a particulari quadam, at nondum satis cognita huius aut alterius anni constitutione pendeant* -- . *Sunt vero et aliae febres continuae, quae, licet iam parcius, iam inclementius saeuiant et depopulentur, tamen cum stationariarum quibuslibet, ut etiam et secum inuicem, eodem anno indifferenter commiscantur, quas idcirco intercurrentes appellandas censeo* -- Porro: *Animaduertendum est, quod, sicuti febres stationariae*

magis minusue epidemice infestant -- ita etiam intercurrentes hae nonnunquam, licet non tam frequenter, quam istae, epidemice grassentur -- . Demum: At vero diligenter hic loci notandum est, quod, licet morbi isti, qui sub intercurrentium titulo iam mihi tractandi veniunt, plerique, si non omnes, essentiales fuerint morbi, saepenumero tamen affectus quidam, tum eos quoad phaenomena referentes, tum eodem etiam insigniti nomine, istis febribus superueniant, quas stationarias appello, et sunt nuda earum symptomata. Quo in casu non iam illa methodus adhibenda est, quae iis debetur, quoties morbi sunt essentiales, at ista potius, quam postulat febris, cuius nunc sunt symptomata, ad quorum quidem curationem ea leuiter tantum inspicenda est c. f. p. Confer: quoque l. c. pag. 21. 315. Ex locis hisce allegatis colligi potest, 1) morbos, quos intercurrentes dixit SYDENHAM, modo sporadicos esse, modo epidemicos; 2) stationarios semper esse epidemicos. Quare hos quoque generatim epidemicos dixit (pag. 21.), intercurrentes vero, cum illis infrequentius epidemice grassentur, sporadicos (pag. 21. 315.). 3) Possesse ergo morbo stationario intercurrentem, siue sporadice, siue epidemice accedere; 4) eminere tamen tunc stationarium. Dicit enim SYDENHAM de febribus stationariis (l. c. pag. 159.): *Singulae suo ordine inualeseunt, grassantur admodum, et quasi caeteris dominantur per continuam illam annorum seriem.* De morbis autem intercurrentibus (l. c. pag.

pag. 21.), qui cum a causa, inquit, magis generali non producantur, ideo neque plures simul corripunt. 5) Intercurrentem tunc solere naturam istius stationarii induere. Ita voces SYDENHAMI intelligit Illustr. de HAEN (Division. Febr. pag. 102.), atque suis etiam observatis corroborat. Ipse tamen Illustr. de HAEN exemplum quoddam morborum intercurrentium adfert, quod SYDENHAMI sententiae oppositum esse videtur (l. c. pag. 108.); angina enim et scarlatina, licet fuerint morbi intercurrentes, adhibita morbo stationario medendi methodo tamen non mutabuntur. Ut dubium hoc solvatur: notandum, morbum intercurrentem posse sub epidemica quadam constitutione comparere, vel ideo, quod ad eandem epidemiam pertineat, vel eam ob causam, quod eius causa tempore tantum cum epidemia morbi stationarii connexa sit, seu, ut cum SYDENHAMO loquar, morbus intercurrentis vel symptoma tantum est stationarii morbi, vel essentialis morbus. Si prius: naturam morbi stationarii; si vero posterius: propriam suam indolem habebit. Quare si quid ego iudicare valeo, sententia SYDENHAMI non eo vergere videtur, ac si morbus intercurrentis naturam stationarii semper haberet; potest enim, ut essentialis morbus, cum epidemica sub certa quadam constitutione coniungi, quod omnino observationes comprobant. Quando autem ad eandem cum stationario epidemiam pertinet, id est, quando a causa constitutionis epidemicae simul producitur, tunc

sine dubio naturae morbi stationarii erit particeps. Atque hoc respectu tantum definiuimus morbum intercurrentem, cum, si ad epidemiam proprie non pertineat, nostra, hic consideratione indignus sit. Exempla morbi stationarii et intercurrentis, qualem definiuimus, SYDENHAMVS plura suppeditat, et Illustr. de HAEN ea collecta tradidit et auxit l. c. Vnicum afferam. Quando morbilli epidemice grassantur, dysenteriae nonnumquam, ex translata materia febrili ad intestina, oriuntur. Hinc morbilli morbum stationarium, dysenteriae contra ea morbum intercurrentem repraesentant.

§. V.

Morbi vernaes et autumnales.

Alia morborum epidemicorum diuisione vtitur SYDENHAMVS, tam in prognosi epidemicorum, quam in curatione eorum instituenda, bene obseruanda. Abeunt nempe in vernaes et autumnales. *Vernaes* sunt, qui aut ipso vere oriuntur, aut tempore ei quam proximo; *autumnales* dicuntur, qui ad autumnum ita spectant, vt vernaes ad ver. Ipse SYDENHAMVS haec verba ita interpretatus est (l. c. pag. 23): *Quamuis, inquit, fieri possit, vt alia qualibet anni tempestate subnascantur, ad illam tamen sunt relegandi, ver autumnusue fuerit, quam proxime contingunt: accidit enim nonnumquam, aëris temperiem cum epidemicorum aliquo in tantum conspirare, vt, eo fautore, ante tempus sibi debitum miseros inuadat, et e contra est, vbi tam parum illis inter se*

con-

conuenit, vt corpus praedispositum non nisi aliquamdiu post aggrediatur. Cum itaque ver dico vel autumnum, non de ipso statim aequinoctio, siue vernio, siue autumnali, ad amissum loquor. Ceterum tempus durationis tam vernalis, quam autumnalis grassationis epidemicae, varium est, cum enati morbi epidemici, tam vernaes, quam autumnales, modo citius iterum sese, modo tardius subducunt (SYDENHAM l. m. c.).

§. VI.

Generalia quaedam de natura morborum epidemicorum.

Sequitur vt generalia quaedam de morborum epidemicorum natura proponamus, ad differentias tamen morborum, quas epidemica constitutio infert, minus attendentes. Atque ista quidem ad haec redeunt: I. *Morbi epidemici, longioris imprimis durationis, manifesto plerumque successiue incrementum, atque etiam decrescunt, vt principium, statum et declinationem eorum optime distinguere possis.* Hoc volumus: Morbi epidemici plerumque tanquam sporadici et lenius incipiunt (*principium* eorum), dein successiue incrementum quod copiam hominum atinet morbique grauitatem (*incrementum*), vsque dum maximum hominum numerum grauiissime adfligant (*status*), denique iterum et multitudo aegrorum et grauitas morbi epidemici decrementum patitur (*declinatio*), postremo morbus plane abit (*finis*). SYDENHAMVS adeo de huius rei veritate conuictus fuit, vt fere aeter-

ter-

ternam naturae legem fecerit. Loco enim citato pag. 23. non solum tempora morborum epidemicorum manifesto distinguit in principium, statum et declinationem; sed addit quoque: *Epidemicorum, qui verno tempore grassantur, alii mature admodum se ingerunt, mense scilicet Januario, et exinde pedetentim increbescentes, circa aequinoctium vernale ad statum perueniunt, a quo sensim immixti, circa solstitium aestiuum enanescent, nisi quod paucissimi postea forsitan hanc illamue petant --. At vero alii vere orti et de die in diem inualescentes, non nisi sub aequinoctium autumnale statum adipiscuntur, quo praeterlapso paulatim cedentes, tandem aduentante brumali frigore vertuntur in fugam --. Atque idem I. m. c. circa autumnales obseruauit. Cholera, inquit, morbus ex epidemicorum autumnalium familia mense Augusto exorsus, intra angustos unius mensis cancellos conclusus, percurrit sua tempora; sunt tamen alii, qui, eadem tempestate prognati, usque ad hyemem excurrunt. Cap. III. p. 27. exemplum habetur. Anno 1661. inquit SYDENHAMVS, febres autumnales intermittentes, quae iam ab aliquot retro annis obtinuerunt, de nouo vires redintegrabant sub initio Julii, et quotidie increbescentes, mense Augusto quam immatissime debacchabantur, inque multis locis, correptis fere integris familiis, maximam hominum stragem edebant; dein vero sensim decrescetes, superueniente hyemis frigore extinctae sunt, perpaucos Octobri mense aggressae. Quae obseruauit*

vauit SYDENHAMVS, obseruarunt et alii, qui morborum epidemicorum descriptionem dederunt, et quibus obseruare potest, quando morborum grassationes obueniunt. Ipsa pestis, dirissimus alias morbus, quique facile sese propagat, hanc solet legem seruare. Fatendum iaterea II. *nonnumquam, licet rarissime, ista morborum epidemicorum tempora non adeo accurate distingui posse.* Atque huc pertinet famosus HVXHAMII locus: *Variolae iam derepente factae sunt epidemicae, eaeque male moratae et saepe lethales.* Quo loco Illustr. de HAEN contra variolarum insitionem vtitur (*Refutat. de l'Inoculat.* pag. 113.). Solent enim ii, qui variolarum insitionem commendant, affirmare, epidemicum tempus minus aptum esse, quo insitio suscipiatur. Illustr. itaque de HAEN, ex ista HVXHAMII obseruatione concludit, numquam inoculationem suscipiendam esse, cum de epidemia variolosa, repente oriunda, nullo tempore satis securus esse queat Medicus. Vide, quae ea de re notauit pluribus clariss. HENSLER (*Briefe über das Blatterbelzen Th. II. pag. 25 seqq.*). Hic vero notasse sufficit, raro id admodum contingere, cum HVXHAMVS, qui epidemias morborum ab anno 1728-1748. descripsit, duo tantum exempla epidemiarum variolosarum, subito erumpentium notauerit. Ita saltem Illustr. de HAEN: *Observons ici en passant, que c'est la seconde fois, que l'Auteur (HVXHAM) a remarqué une epidemie, qui naît tout à coup et dans une temps, ou il n'y avoit point auparavant de*

C

petite

petite verole (l. m. c.). Verum ne duo quidem sunt exempla, sed *unicum* tantum. Quae enim pag. III. habet de HAEN: *mais il la trouve rendue subitement très commune au mois d'April*, non ita leguntur in HUXHAMI Scriptis. Dicit potius hic (*Oper. physico-medic. Tom. I. pag. 81.*): *Iam morbus inter equos euangescit. Variolae* — quae certe verba numquam ita interpretari oportuisset Illustr. de HAEN, vt subitam factam fuisse epidemiam innuant. Vicerperavit id iam clarissim. HENSLER l. m. c. pag. 19. Quodsi vero adeo raro istae morborum epidemicorum inuasiones subitaneae obueniant: insitio ideo variolarum non semper euitanda erit. III. *Plures morbi epidemici vno eodemque tempore grassari possunt.* Saepius id testatus est in Scriptis suis SYDENHAM. Sic v. g. pag. 25. l. c. *postremo*, inquit, *obseruandum est, quoties constitutio aliqua varias epidemicorum species parit, singulas has species genere ab aliis differre, quae cum idem plane nomen sortiuntur, alia tamen constitutione generentur.* Neque haec de intercurrentibus tantum valent, quatenus vna cum stationario (§. IV.) epidemice grassantur, sed fieri quoque potest, vt plures stationarii compareant, quod forsitan exemplum Illustr. de HAEN (§. IV.) docet; videtur enim scarlatina tunc stationarius morbus alter fuisse, qui praeter febrem epidemicam continebat. IV. *Initium alius morbi epidemici, finis esse solet prioris* (SYDENHAM l. c. pag. 24. 25.). Denique V. *qui siluit morbus epidemi-*

demi-

demicus paululum, nonnunquam iterum, elapso aliquo tempore, ingrauescit. IDEM pluribus in locis, v. g. pag. 27.

§. VII.

Causae morborum epidemicorum.

Causae morborum epidemicorum proximae in generali hac constitutionum epidemicarum consideratione attendi non debent, cum vix generatim proponi possint, pro differente morborum epidemicorum natura diuersae. De remotis ergo causis vnice hic loquimur, quae, si praecipuas respicias, (nam praedisponentes internae non videntur plane omitti debere, cum partim non omnes homines ab epidemico afficiantur, quae causis tamen eius sese exponunt, partim quidam epidemici manifesto causam praedisponentem sibi vindicent, v. g. variolae,) vere *externae* sunt. Cum enim morbus epidemicus insignem hominum numerum affligat; homines autem adeo a se inuicem differant, vt nunquam, si corpora eorum tantum respicias, recte concipere possis; vni eos eidemque morbo sua natura subiici posse: sequitur, palmariam causam morbi epidemici externam esse debere, ita tamen comparatam, vt in plures homines suam exferat actionem. Quodsi nunc huius farinae causas, quas agere ita in corpus humanum ipsa nos docet experientia, attendas: non nisi triplicem inuenies, contagium, aërem, cibum et potum. I. *Contagium.* Cum enim morbi contagiosi semetipfos propagandi facultate gaudeant: nullum est dubi-

um, quin ex sporadico eiusmodi morbo contagioso epidemicus fieri possit; si modo materia ipsa contagiosa eius sit indolis et tenuitatis, ut facile ad alios ferri queat. Optimum huius rei exemplum subministrat pestilentialis morbus, qui ad nostras regiones solo contagio transfertur, eoque etiam solo sese propagat. Si recentissimum CHENOTI libellum de *Peste* legas: videbis, qua ratione pestilentiale seminium magis magisque pomœria sua extendit, usque dum innumeros afflixit homines. Plurimi quoque morbi epidemici sunt contagiosi, licet non omnes. II. *Aër*, cuius rationem vniuersales habuit SYDENHAMVS. Cumque aër fluidum sit, quo omnes homines nati vtuntur, patet quoque, vniuersales et nociuas illius qualitates non posse non morbos epidemicos producere. Praeterea, ut eo minus de aëris in generandis morbis epidemicis potestate dubites, perpendendum est, ipsa contagia, ut sese propagent, certis debere aëris qualitibus adiuuari, quibus absentibus vel plane non, vel difficulter morbus contagiosus ad plures migrat, seque ipsum epidemicum reddit. Plures autem sunt aëris nociuae qualitates, quae huc pertinent; tribus ergo de iis loquar. Spectat huc 1. *aër nimis calidus*, qui fluida commouens, solida irritans, liquida corrumpens, inflammationes, febres putridas producit. Tunc vero maxime hos morbos excitat, quando corpus vehementius refrigeratur, quo ipso, ne excernantur impuritates, impediuntur. 2. *Aër nimis frigidus*, quo fluida densantur, solida con-

con-

contrahuntur, excretionēs sufflaminantur. 3. *Aër humidus*, qui solida laxat, fluida corrumpit, excretionem cutaneam supprimit. *Aër calidus humido accedens*, has noxas adiuuare obseruatur. 4. *Mutationes aëris celeriores*, v. g. quando magnum calorem aëris insigne frigus excipit. Subitaneas enim mutationes corpora humana non facile sine summo detrimento perferunt. 5. *Aër putridis exhalationibus repletus*, corporis humani fluida in putredinem resoluens. Pessimae hinc obseruatae sunt dysenteriae atque febres intermittentes et putridae. 6. *Incognita aëris diathesis*. Hanc maxime vrget SYDENHAMVS. *Quamuis autem*, inquit (l. c. pag. 22.), *diuersas diuersorum annorum habitudines, quoad manifestas aëris qualitates, maxima, qua potui, diligentia notauerim, vt vel exinde causas tantae epidemicorum vicissitudinis expiscarer, me tamen ne nihilum quidem haëtenus promoueri sentio; quippe qui animaduerto annos, quoad manifestam aëris temperiem sibi plane consentientes, dispari admodum morborum agmine infestari, et vice versa. Ita enim res se habet. Varias sunt annorum constitutiones, quae neque calori, neque frigori, non sicò humidoue ortum suum debent, sed ab occulta potius et inexplicabili quadam alteratione in ipsis terrae visceribus pendent, vnde aër eiusmodi effluuiis contaminatur, quae humana corpora huic aut illi morbo addicunt* — Confer. quoque Schedul. monitor. de nou. febr. ingressu (l. c. p. m. 354.). Atque sic quidem videtur SYDENHAMVS omnes

morbos epidemicos ab incognita aëris diathesi repetere, vnde et factum, vt iis, qui SYDENHAMVM sequuntur, fere ridicula res videatur, si Medici tempestatum vicissitudinem accurate notant. Interea nec SYDENHAMVS forsitan incognitam illam diathesin semper accusat, cum epidemias morborum intercurrentium largiatur, hos vero a manifestis aëris mutationibus deducat, nec, si eo etiam SYDENHAMI sententia vergeret, male agunt ii, qui aëris vicissitudines accurate notant, cum sic SYDENHAMI sententia vel corrigi, vel confirmari optime queat, id quod eo magis necessarium mihi esse videtur, quo certius est, quod SYDENHAMVS specialia obseruata hac in re non communicauerit. Quod rem ipsam attinet: fatendum omnino, dari epidemias, quas incognita aëris diathesis excitet, cum ex manifestis saepe aëris mutationibus morbi epidemici origo satis apte explicari non possit. Sic variolae nonnumquam, alias morbilli epidemice grassantur, non obseruabis tamen saepe, aëris manifestam temperiem differre. Ita etiam catarrhales interdum febres grassantur, cum aër, quoad manifestas qualitates, vix ab eo differat, sub quo alii morbi epidemici grassantur. III. *Cibus et potus*, quorum praecipue defectus et qualitates attendi debent. Ex defectu eorum morbi saepe putridi epidemici oriuntur; qualitas vero vitiosa varios morbos epidemicos, v. g. spasmos, inducit. Ex his ceterum disputatis ortus morborum epidemicorum tempore vernali et autumnali fre-

frequentior perspicitur; intelligitur quoque, causam morborum epidemicorum proximam plerumque vel inflammatoriam esse diathesin, vel corruptionem fluidorum; ratio etiam hinc patet, quare, cum eo tempore aër soleat esse inclementior, autumnales peiores vernalibus, illique prae his curationi magis, si cetera eadem sint, resistent? Non plura de his dicam, cum res ipsa ex antecedentibus facile deduci queat. Quare vero *morbi epidemici plerumque successiue nascuntur, et decrescunt* (§. anteced.)? 1. Quoniam contagium successiue sese propagat; 2. quoniam sub initium epidemiae maxime debiles, dein etiam robustiores afficiuntur, plerisque saltim in casibus; 3. quoniam natura in determinandis etiam morbis numquam saltum committit; 4. quoniam raro videntur tam multae et graues epidemiarum causae coniunctim ab initio adesse, et subito eam oriri oporteret. Cum vero hoc non plane impossibile sit: patet, quare nonnumquam epidemia subito erumpat.

§. VIII.

Differentiae morborum, quae epidemiae debentur.

1. *Epidemia nouos parit morbos.*

Perspectis nunc generalioribus quibusdam momentis, quae ad morborum epidemicorum diuisiones, naturam et causas spectant: sequitur, vt de ipsis morborum differentiis, quae constitutioni epidemicae debentur, differam. Atque primo quidem hic notabile illud momentum occurrit, quod

epi-

epidemia novos plane morbos inducere possit. Oriri hinc veram morborum differentiam, nemo dissidebitur, cum non morbi differant ab iis, quos prior aetas genuit, omniaque id morborum praedicatum, quo differunt ab iis, *differentia morborum* dicatur (§. II.). Restat itaque, ut ex obseruatis ostendamus, epidemiam non raro novos plane morbos Medicis ostendere. Videtur quidem SYDENHAMVS hunc morborum epidemicorum ab aliis omnibus diuersum characterem stationariis tribuere, his verbis: *Vnaquaeque harum constitutionum generalium propria ac peculiari sibi febris specie sustentatur, quae extra illam nusquam compareret, cuiusmodi febres ideo stationariae nobis audiunt.* (l. c. pag. 22.); haec vero verba non nouitatem, sed alias morborum epidemicorum differentias respicere, suadent ea, quae l. c. pag. 24. habet. Innumera autem dantur morborum epidemicorum, qui noui fuerunt, specimina. *Variolae* huc pertinent. Quidquid enim de earum antiquitatibus statuatur: id tamen certum est, plurimas quondam regiones ab iis immunes fuisse, quas tamen nostro tempore adoriuntur atque depopulantur; constatque ex recentioribus quoque obseruatis, regionem, quae numquam morbum variolosum viderat, eo infestari, quamprimum minima contagii pars illuc deferatur. Epidemia ergo variolas certo certius regionibus plurimis, ut nouum morbum intulit. *Purpura* idem manifesto docet (ALLIEN de *Miliaribus* Cap. I. et Cap. XI.). *Lues ungarica* non minus. Eius

Eius morbi Veteribus inauditi, originem descripsit RVLANDVS in Tract. de Morbo ungarico recte cognosc. et feliciter curando, Lips. 1610. pag. 378. seqq.). Hic morbus, inquit, a loco denominationem sortitus est. Expeditione enim - contra Solimannum, Turcarum Imperatorem a Maximiliano II. anno 1566. suscepea - in Vngaria innotuit. Castris ad Comorram coepit pestis, iunctis ad Jaurinum incrementa suscepit, exaucturato et hinc inde dilapso milite, saeuissimus factus, tunc ceu per seminaria distributum est contagium, Germanis, Belgis, Burgundis, Italis, Bohemis communicatum &c. Eadem ratio est Sudoris anglicani. Is enim seculo decimo quinto exorsus in Anglia, plures demum regiones deuastauit. Vid. celeberr. HARTMANNI Diss. inaug. de Sudore vnius lateris. Hal. 1751. Scarlatina forsitan merito quoque huc referenda est, quae in regionibus quibusdam epidemice primum obseruata, latius dein serpsit. Confer. clariss. PLENCYZ Oper. medico-phys. Tract. III. de Scarlatina. De tussi conuulsua epidemica infantum idem tenendum. In Gallia enim primum comparuit, anno 1414. epidemice grassans (Illustr. de ROSENSTEIN Abhandl. von den Kinderkrankh. pag. 327.). Lues venerea, Scorbutus, morbus cerealis, pluresque alii morbi, Veteribus ignoti, eandem veritatem comprobare possunt. Licet enim fatear, superesse, quod nonnullos istorum morborum attinet, dubia, quae suadere dicuntur, eos cognitos iam fuisse Veteribus: tamen, cum vel vnico ex adductis exemplis concessio, satis de veritate asserui nostri constare possit, dubia ista impraesentiarum non

D

curo.

curo. In hoc autem nouorum morborum exortu id maxime memorabile est, quod morbus, quem epidemia nouum introduxit, possit dein sporadice contingere. Purpura v. g. Vt ideo eiusmodi noui morbi epidemia videatur hominum corpora eorumque ad morbos dispositionem mirifice mutare. Si demum causam quaeras, qua fiat, vt epidemia novos generare queat morbos: plurimis quidem in casibus ad singulare quoddam, quod cibo, potui, aëri, et contagiosae materiae inest, fugiendum erit, vt tamen suam etiam partem tribuas 1) celeriori sub epidemia materiae contagiosae propagationi. Quo plures enim a morbo contagioso nouo afficiuntur: eo facilius ad regiones distitas propagari potest. Lues certe uenerica, tamquam nouus morbus adeo multis regionibus certe non illatus fuisset, nisi ea ipse tam insignem hominum numerum corripuisset. 2) Hominibus quatenus diuersas repetunt regiones. Sic Lues vngarica numquam forte adeo late propagata fuisset, nisi militis pugnantis varia fuisset patria, cui eadem dein lues, illo redeunte, contagii ope inferri debebat. 3) Dispositioni hominum. Quamuis enim totus ab ea sententia absim, ac si essentiales corporis humani conditiones mutari, temporis mora, possint, quale quid sine manifesta contradictione statui non potest: a veritate tamen minime alienum erit, si credamus, pro ciborum, potuum, morum, aliarumque circumstantiarum diuersitate, hominum dispositionem ad hos illosue morbos increfcere aut decrefcere posse, id quod vel ex eo patet, quod varii morbi, quos actas maxime e nostra actate remota, vidit, vel plane euacuere

nuere, vel longe tamen infrequentiores obseruantur. Quare etiam pro diuersa hac corporum humanorum dispositione fieri potest, vt varii et noui generentur morbi. 4) Gradui illius causae, quae epidemiam produxit. Sic si plures et grauiores, quam vnquam fuere, putredinis causae nascantur: nouus oriri potest et a quondam obseruatis diuersus morbus, cum pro gradu putredinis varii soleant morbi putridi enasci.

§. IX.

II. *Epidemia symptomata morborum cognitorum mutat.*

Hanc maxime differentiam SYDENHAMVS innuit in loco, quem §. anteced. allegaui. Addit l. c. pag. 23. *Restat et aliud, paullo subtilioris Dewetas, luxuriantis, si fas est dicere, naturae lusus; quod nempe idem morbus in ipsissima anni constitutione varia saepe et dissimili se facie ostendat, quod ad tempora attinet principii, status et declinationis.* Praeter alia multa huius rei exempla, quaeque SYDENHAMVS et alii afferunt, legi possunt clariss. MEDICI Beobacht. aus der Arzneywiss. Th. I. vbi febrium intermittentium malignarum historiam, epidemiam et naturam describit. Alio loco (pag. 25.) SYDENHAMVS postremo, inquit, *obseruandum est, quoties constitutio aliqua varias epidemicorum species parit, singulas has species genere ab illis differre, quae cum idem plane nomen sortiantur, alia tamen constitutione generentur.* Atque haec non tantum valent de stationariis, sed eadem quoque est intercurrentium natura, si epidemici fuerint. Vid. v. g. SYDENHAMVM l. c. p. 24.

Vt autem haec differentia clarior euadat: notare liceat, symptomatum cognitorum morborum diuersitatem, quam epidemia inducit, hic absolui. *Primo* nonnulla interdum symptomata, quae alias obseruantur in morbo, ei, si epidemicus fuerit, non insunt. Quando SYDENHAMVS in *Schedula monitor. de nov. febr. ingressu* (l. c. pag. 355) fateatur, non aliud se morbi genus eam esse credidisse, quam peripneumoniam illam notham, quam libro de Morbis acutis olim delineauerat, *vna hac intercedente discriminis nota, quod in hac febre subinde non compareant symptomata in peripneumonia magis pathognomonica, qualia sunt tussis vehementior, cephalalgia inter tussendum saeuissima et quasi caput diffringens, vertigo a motu quolibet et dyspnoea ingens, quae omnia peripneumoniam notham fere comitabantur*: errauit quidem, quod *Ipsè* docet, at patet tamen hinc, non infolitam rem SYDENHAMO visam esse, si in morbo epidemico nonnulla alias solemnia morbi deficient symptomata. Confer. *Idem* l. c. pag. 168. Accuratiore tamen exempla facile habentur, si Scripta eorum, qui epidemias delineauerunt, conferantur. Sic *horror* symptoma est febrium intermittentium, in ea vero illarum, quam clariss. MEDICVS descripsit, grassatione, frigus tantum adesse solebat cito abitum parans (l. c. pag. 17.); sic pulsus fortis et durus symptoma est pleuritidis, nihilo minus deprehenduntur grassationes pleuritidis; eiusmodi pulsu minus stipatae. Frequentius tamen *secundo* symptomata in morbo epidemico comparent, quae alias minus obseruantur. Ita, vt in
 tanta

tanta copia vnicò tantum exemplo vtar, videmus, febres intermittentes epidemicas symptomatibus variis, e. g. syncope, doloribus vix perferendis, apoplexia, affectibus soporosis, &c. slipari, quae alias febribus intermittentibus minus solemnia sunt. *Tertio* symptomata morborum epidemicorum ita quoque differunt, vt modo leuiori, modo grauiori in gradu adsint. Sic in ea, quam obseruauit MEDICVS, febrium intermittentium epidemia frigus minus, aestus maior solebat esse, quam vulgo obseruatur. *Quarto* duratio quoque symptomatum, quae morbis epidemicis accedunt, modo longior, modo breuior est. Sic frigus, in proposito modo exemplo, cito euanidum reddebatur, aestus diuturnior erat. *Quinto* tempus, loca, ordo et frequentia symptomatum saepe differunt. Sic SYDENHAM narrat (l. c. pag. 143.): *Oriente anno - ingressa est morbillorum species quaedam, ab ea diuersa, quae - anno 1669. 1670. inuaserat; neque tamen minus epidemici saeuiebant hi atque isti, sed non perinde erant regulares, neque ita constanter typum obseruabant; nunc enim citius, nunc serius erumpbant, cum in alia specie eruptio in diem ab inuasionè quartum semper incidere.* Addit aliam differentiam: *Ad haec humeros et caeteras trunci partes primum occupabant, cum isti alteri faciem primum peterent, et in reliquum corpus paulatim spargerentur. Ne hac in specie obseruare licuit, nisi rarissime, eas cuticulae desquamationes ad instar farinae insperstae, quoties recederent morbilli, quae in alia specie haud minus certo conspiciuntur, quam post febris scarlatinae cessum*

cessum concipi solent. Easdem differentias circa variolas passim obseruauit, vt alia exempla mittam. Sexto symptomata quoad malignitatem differunt, ita, vt hoc illudue symptoma modo periculosius, modo leuius sit. De praedictis morbillis affirmat SYDENHAM: *Plures insuper e medio tollebant* - . *Febris enim et dyspnoea, quae morbillis abortientibus solebant accidere, vehementiores erant, et peripneumoniam hic propius referebant, quam in altero genere* (l. c. pag. 144.). Idem in aliis morbis epidemicis obseruatur frequenter. Septimo potest symptoma quoddam salutare in vna morbi epidemia deprehendi, quod in altera nocuum deprehenditur. Sic dysenteriae dantur, in quibus vomitus salutaris fuit; obseruatae sunt aliae, inflammatoriae nempe, in quibus vomitus lethalem euentum praenunciabat. Qui haestenus disputata rite perpendit, non dubitabit affirmare, insignes plane esse, quae, quoad morborum epidemicorum symptomata, epidemia inducit differentias. Causa vero huius diuersitatis non adeo a subiectorum, quae morbus epidemicus inuadit, diuersitate, sed potius a differentia causae, quae epidemiam inducit, deriuari debet, prouti scilicet haec *vel* quoad gradum, *vel* quoad naturam, *vel* quoad plurium causarum combinationem, *vel* quoad sedem, quam in corpore occupat, differt. De qua morborum epidemicorum differentia nunc pluribus differendum est.

III. *Differentia morborum epidemicorum quae a causa pendet.*
 Quod nempe ista, quam dixi, symptomatum, in mor-
 bis epidemicis comparentium, diuersitas non a differenti
 subiectorum natura pendeat, vel ex eo luculentissime patet,
 quod morbus epidemicus, in pluribus, quae inuadit, sub-
 iectis vnam eandemque faciem prae se ferat. Quidquid
 ergo discriminis, quoad symptomata, in morbis epidemi-
 cis obseruatur: id omne, quatenus plurimis aegris com-
 petit, diuersitati illius causae, quae epidemiam excitat,
 dandum atque adscribendum erit. Atque certum quoque
 est, quod morborum epidemicorum, licet nomina eadem
 iisdem imponantur, causae satis sint diuersae. Et primo
 quidem quoad gradum. Cum enim obseruatio doceat,
 vnum eundemque morbum, si epidemica illius grassatio
 obueniatur, modo maligniorem esse, modo magis benignum:
 recte hinc concludere possumus, causam modo maiorem,
 modo minorem eum producere. Dein quoad singularem
 naturam causae morborum epidemicorum differant ne-
 cesse est. Sic enim videmus, varias dari dysenteriarum
 epidemicarum species, putridas, biliosas, inflammatorias
 aliasque, de quibus ZIMMERMANN, in suo Tractatu von
 der Ruhr, cum fructu conferri potest. Quis hanc diuersi-
 tatem concipere potest, nisi statuatur, causas epidemicae dy-
 senteriae sua natura valde esse diuersas? Praeterea causae
 istae morborum epidemicorum differunt quoque quoad
 combinationem, prouti scilicet vel vna tantum existit, vel plu-

plures coniunctae morbum epidemicum excludunt. Sic quando aestus intensior adest: corruptio quidem humorum inde enasci, simul vero inflammatoria diathesis produci potest. Non mirandum ergo tunc erit, quando morbus epidemicus ex putrido et inflammatorio morbo quasi compositus oriatur. Atque ita in reliquis casibus iudicandum erit, ut tamen semper obserues; Medicum in his, quae causas morborum epidemicorum respiciunt, generalia tantum perspicere, neque posse eum sufficientem, omnibus saltem in casibus, rationem suppeditare, quare hic potius, quam alius morbus epidemicus enascatur. Sufficiet hic ea exponere, quae humanitas sine arrogantia euincenda sibi sumere potest. Denique causae istae quoad sedem, quam in corpore humano occupant, a se inuicem diuersae esse deprehenduntur. Sic celeberr. STARCK epidemiam petechiarum descripsit, quarum causa haerebat in primis viis; certo certius tamen epidemicae petechiae constitutiones dantur, in quibus petechiae ab inquinata magis massa sanguinea, quam ab affectis primis viis collectisque in his cruditatibus ortum suum ducant.

§. XI.

IV. *Epidemia, quoad durationem morborum differentiam inducit.*

Saepe quoque epidemica constitutio variam morborum durationum inducit, ita, ut vnus idemque morbus epidemicus modo longius durer, modo citius soluatur. Sic pestes dantur, quae citissime vel in sanitatem, vel in mor-

mortem desinunt; dantur aliae earum epidemicae, in quibus morbus non adeo cito aut iugulat, aut morte finitur. Atque haec vera quoque deprehendit SYDENHAMVS. Intermittentes febres epidemicas vernaes citius solui obseruauit autumnalibus, atque in variolis anomalis 1674-75. similem, quoad durationem, differentiam a prioribus notauit. Notatu interim, inquit, est per dignum, quod, quanto mitior est morbi species, tanto citius pustulae ad maturitatem atque morbus ad finem perducitur. Ita in specie ista regulari variolarum confluentium, quae anno 1667. ingressa est, dies undecimus maximum adferebat vitae discrimen, quo semel elapso, non amplius ut plurimum aegro metuendum erat. In proxime sequenti specie anomala confluentium, quae initio anni 1670. coeperunt inuadere, aeger die decimo quarto, vel ad extremum decimo septimo, maxime periclitabatur, quos si aeger superauerit, saluus omnino erat, nec quemquam post hunc diem ab hoc interemptum haecenus obseruauit. At vero in hac specie confluentium aeger etiam post diem vicesimum contrahabatur — (l. c. pag. 145.). Nemo non videt, hanc differentiam a differenti causarum constitutione (§. anteced.) prouenire.

§. XII.

V. Differentia morborum epidemicorum quoad subiecta, quae inuadunt.

Datur quoque morborum epidemicorum differentia, quae a diuersitate subiectorum, morbum epidemicum contrahentium, proficiscitur et pender. Innotuit enim per obseruata, modo

E

modo

modo haec, modo illa subiecta, quoad aetates, sexum, temperamenta, robur, vitae genus et morbos, quibus alias laborant, diuersa, prae aliis a morbo epidemico corripit. Singulare est, esse alicubi grassationes variolosae huius epidemicae, quae solos infantes, adultum nullum, corripunt. Vidi talem ipse, ante hos undecim annos, in oppido aliquo: dum adulti, morbum nondum passi, qui tunc tuti manebant, alia paullo post biennium insequente grassatione, eaque magis communi, sat magno numero corripiebantur, (WERLHOF Disquisit. de Variol. et Anthrac. pag. 7. not. 8.). Memorat SCHREIBER: Mater peste infecta exstinguebatur die morbi sexto, cum haemorrhagia narium, sine ullo alio signo. Haec, per quatuor morbi dies lactarat infantem saluum superstitem. Pluries obseruatum, nutrices, peste infectas, infantes lactasse, sine ullo horum detrimento. Et alio loco: Et senes multos pestis peremit, sed sine bubonum aut carbunculorum apparitionibus. Ast infantes, octo annis iuniores, vix tetigit. Omnium maxime sunt passae mulieres, atque viris maturae virgines. Porro: Vino cremato ad ebrietatem quotidie repletis hic morbus neque pepercit — Rectissime valuerunt in peste, quibus ulcera antiqua fuerunt — Ne vnicum phthificum pestis inuasit. (Vid. EIVS Obseru. et Cogit. de Pestilent. pag. 10. 25. 26.). Quae si conferantur cum iis, quae celeberr. CHENOT de Peste notauit, magnam ostendunt, quoad subiecta corripienda, epidemiarum differentiam. Confer. EIVS Tract. de Peste, pag. 47. 48. 49. Notat enim, senes peste non facile corripit, vt ideo quoque credat, podagricos, quod

quod senes plerumque esse soleant, a peste magis immunes deprehendi; infantes facile a peste affici iudicat; vino et spirituosius dediti non adeo afficiebantur. *Misu*, inquit, *in suburbium duos vespillones vrbs Corona, eorum flagitiis et nequitiæ delassata, quæis tamen pestis pepercit. Vbi feriabantur, imo et inter exportanda cadauera, vinum, aut potius spiritum vini frumentive, assidue potitabant; vix unquam febrii.* Vidit quoque virum phthisi laborantem, et mulierem scabie foedatam peste correptos (l. c. pag. 47.). *DEGNER* testatur, nationem Gallicam a dysenteria fere immunem fuisse, et Judæorum ne unicum quidem cum ea lue conflictatum esse (*Eius Histor. med. de Dysent. bilios. contag. pag. 30. §. XXXV.*). Missis aliis exemplis: dictis id tantum adiendum esse credo, quod scilicet hæc differentia *partim* a mitiori aut grauiori epidemicae indole, *partim* a facilitate aut difficultate, qua ad hos illosue homines contagium peruenit, *partim* ab ipsa subiectorum, modo magis, modo minus ad epidemicum morbum aut causas, quæ eum ingenerare possunt, v. g. metum, dispositorum et procliuum diuersitate pendeat.

§. XIII.

VI. *Differentia morborum epidemicorum quoad curandi methodum.*

Demum pro epidemiarum diuersitate morbo epidemico medendi methodus differens adhiberi debet. Dignissimus est, qui hic audiatur, optimus *SYDENHAMVS* (l. c. p. 212.). *Hoc saltem, inquit, pro comperto habeo ex multiplici accuratissimarum obseruationum fide, prædictas morborum species, præsertim*

febres continuas, ita toto, quod aiunt, coelo differre, ut qua methodo currente anno aegrotos liberaueras, eadem ipsa anno iam vertente forsitan e medio tolles: quodque ubi semel in genuinam medendi rationem, quam haec vel illa febris species sibi vindicat, auspiciato inciderem, ad eundem scopum collinans (fauente, ut sit, optimo Numine), metam quasi semper attingam, respectu ad temperamentum, aetatem et reliqua eiusmodi vsquequaque habito, donec extincta illa specie nouoque gliscente malo, anceps rursus haereo, qua mihi via insistendum, ut aegris subueniam, ac proinde nisi ingenti adhibita cautela, intensisque omnibus animi neruis, vix ac ne vix quidem possum efficere, ne vnus aut alter eorum, qui se primi meae curae commiserint, vita periclitetur, donec, inuestigato iugiter tandemque perspecto morbi genio, ad eundem perdomandum recto pede et intrepidus denuo procedam. Similia testatur pag. 23. passimque in Scriptis suis exempla huius rei affert. Sic SYDENHAMVS obseruabat anno 1668. dysenteriam, cui ut dysenteriae mederi non debebat, sed ut feбри potius variolosae; ita quoque pleuritidem obseruauit, in qua venaesectioes longe parciore institui debebant, quam alais sollempne est. Alii obseruarunt similia. ZIMMERMANN in ea, quam descripsit, dysenteriae specie, emetica et laxantia optima et salutifera deprehendit; alii obseruarunt, dysenteriam hinc magis irritari (Illustr. de HAEN Diss. febr. pag. 108.). Plures etiam obseruarunt, in peste, pētechiiis aliisque similibus morbis epidemicis, emetica salutifera esse, in aliis autem eorum morborum epidemicis

miis lethum accelerarunt. In variis huius illiusue morbi epidemiis sudorifera minus conducunt, in aliis maxime salutaria visa sunt. Neque quoque hanc, quam nunc innuimus, morborum epidemicorum differentiam mirabitur, qui in superioribus dicta rite perpendit. Cum enim morbus epidemicus ipse, pro epidemiae diuersitate, eiusque causa differat: varia omnino ei medendi ratio requiritur. Atque, ut exemplum adducam, quis non videt, pro diuersa, quam morbi epidemici causa in corpore occupat, sede, differentem medendi methodum adhibendam esse? Nonne si petechiarum aut pestis causa primis in visceribus resideat, emetica lenioraque laxantia conducunt, sudorifera contra ea nocua erunt? Nonne contra ea sudorifera conducunt, emetica vero et laxantia nocua erunt, quando corrupta sanguinis massa morbum producit?

§. XIV.

Quid ex pertractatis colligi queat, exponitur.

Quodli nunc morbi epidemici ea sit natura, ut non solum ab aliis dissimilibus morbis, sed etiam a se inuicem differat, quando plus vice simplici grassatur, quod haec illius differentia naturam eius, symptomata, causas et methodum medendi, prouti hactenus ostendimus, respiciat: quam maxime sane cauendum, ne, quod vna epidemia docuit, ad alias eiusdem morbi epidemias actutum applicemus, omniaque, quae alii docuerunt, ad nostra circa huius illiusue morbi epidemiam instituta obseruata, tamquam ad lydium lapidem, reuocemus, id quod non nisi tunc iustum rectumque

haberi potest, quando demonstratum prius fuit, nostram epidemiam cum ea, quam alius obseruauit, vel plane conuenire, vel saltem eatenus consentire, quatenus eam cum nostra comparamus, adque hanc referimus. Cauendum quoque, ne, obseruantes hanc illamue morbi cuiusdam epidemiam, eius generalem hinc naturam omni ex parte dimetiamur. Dantur quidem immutabiles quaedam morborum conditiones, quae numquam a morbo separari possunt (§. II.); sed sunt quoque aliae morborum qualitates, quae remitti, intendi, aut plane abesse possunt. Illae cum morbo semper inesse debeant, a nulla etiam, quaecumque demum sit, illius epidemia separari possunt; hae vero, cum mutationi subiectae sint, mirifice alterari possunt, et, pro diuersitate epidemiae, satis diuersa comparere facie. Has itaque numquam ab vna ad alteram epidemiam transferre debemus. Liceat exemplum dictorum adhaerere. Obseruauit celeberr. STRACK epidemiam petechiarum, a primis viis oriundarum et purgantibus factis fortibus curandarum. Durum nimis esset, si obseruata eius, quae dictorum veritatem luculenter ostendunt, in dubium quis vocare vellet. Quando autem Vir celeberrimus haec sua obseruata nimis facile ad petechiarum generalem et naturam et curandi methodum applicare videretur: a veritate recedit, cum mutabiles quasdam eius epidemiae, quam obseruauit, conditiones aeternas in morbo petechiali fecerit, quod fieri non debebat.

§. XV.

Historiae morborum epidemicorum non sunt inutiles.

Nonne vero haec, quae diximus, eo nos adducere debent, ut credamus, inutile plane onus suis humeris imposuisse Medicos, qui historias morborum epidemicorum tradiderunt? Cum enim morborum casus et historiae eo fine conscribi soleant, ut habeamus, quae imitemur; ex dictis vero §. anteced. constet, nec naturam, nec methodi medendi illius morbi, cuius nunc obseruamus epidemiam, ad aliam eius constitutionem applicari posse: quid quaeso, iuuat, morborum epidemicorum historias tradere? quid refert, eas multo studio perlegere? Respondeo ad haec: 1. Medicus, qui philosophiam naturalem ad corpus humanum applicat, caueat, ne quidquam contemnat, quod corpus humanum miris modis et multiplici ratione alterat. Quaevis epidemia nonnulla suppeditare potest, quae Medico notanda sunt. 2. Licet epidemiae morborum adeo diuersae sint; possunt tamen quoad has illasue conditiones sibi similes esse, propiusque ad se inuicem accedere, tuncque nil impedit, quo minus nonnulla ad alias epidemias transferantur. Laudauit SYDENHAMVS in anomalis, quas obseruauit, variolis, acida mineralia diluta, atque haec in aliis quoque nonnullis grauissimis variolis exhiberi possunt. 3. Credit SYDENHAMVS, fieri posse, ut epidemiae passim, elapsis aliquot annis, redeant. Cum, an verum falsumue id sit, nondum constet: Medicos eo admitti oportet, ut quaeuis grauior et notabilior epidemia recte describatur, ne accurata obseruata et per experimenta detecta medendi methodus deficiat, si forsitan accidit, ut morbus epidemicus, qui quondam grassatus est, redeat. 4. Historiae morborum epidemicorum eam quoque utilitatem afferunt, ut natura et actio variorum remediorum melius intelligatur. Multitudo aegrorum, quos epidemia afficit, optimam plu-
res

res circa eam rem instituendi obseruationes occasionem subministrat. Ex quibus ergo disputatis luculenter apparet, optime de re medica genereque humano mereri, qui morborum epidemicorum historias consignant; optandum modo, ut illi solum difficilem hanc operam in se suscipiant, quibus iudicium, quod dicunt, practicum inest et veritatis studium.

§. XVI.
Ad quaestiones nonnullas respondetur.
 Quare sit, *quod regnans morbus epidemicus alias morborum species, quando grassatur, in suam quasi ditionem saepe redigat?* Quando eiusmodi morbus, qui praecipuus est, epidemice grassatur: valida eius causa sit, necesse est. Quam facile ergo fieri debet, ut alios morbos epidemicos vel superet, atque ad abitum quasi cogat, vel suae propriae naturae accommodet? Cur morbi epidemici frequentiori grassatione mitiores fiunt, multis saltem in casibus? Intelligitur magis magisque morbi natura; saepe tentata pericula ad optimae methodi, eidem medendi, inuentionem viam pandunt; virus forsitan istius morbi successiue decrescit, proxi de miasmate venereo statuunt; forsitan corpora ipsa humana frequentia epidemica interdum magis insensilia erga illius causam redduntur. Non omnium tamen morborum epidemicorum malitiam grassationis frequentia decrescere, variolae et morbilli testari possunt. Licetne assumere, eandem morbi cuiusdam epidemiam redire posse? Cum variae epidemiae ab eiusmodi causis, v.g. cibis, pendeant, quae redire possunt: nullum est dubium, quin epidemia ipsa redire queat. An vero iste reditus statim quodam tempore in nonnullis contingere queat? ego quidem dirimere non auisim, cum SYDENHAMVS; accuratissimus Obseruator, hanc rem in medio relinquit.

ULB Halle
001 516 159

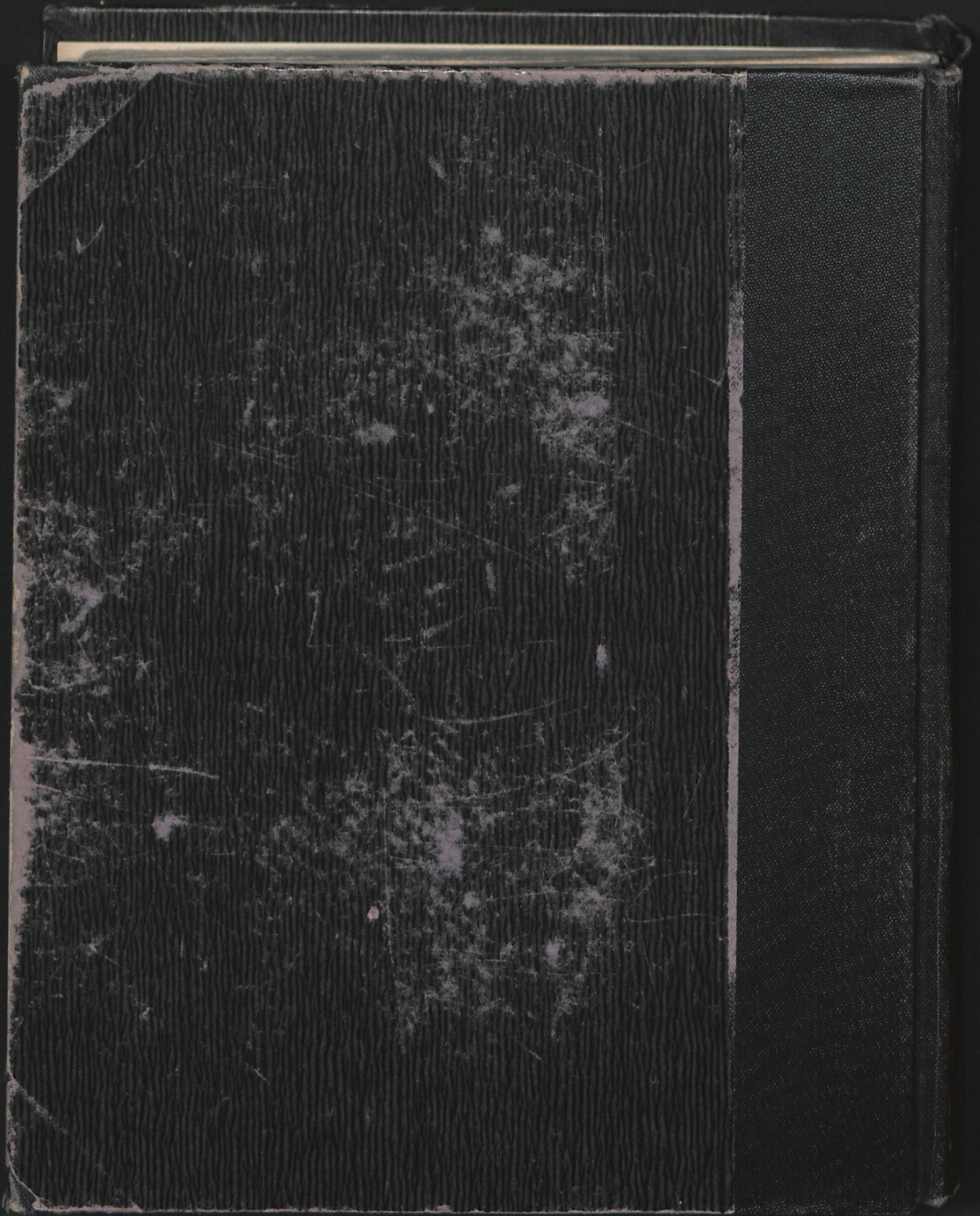
3

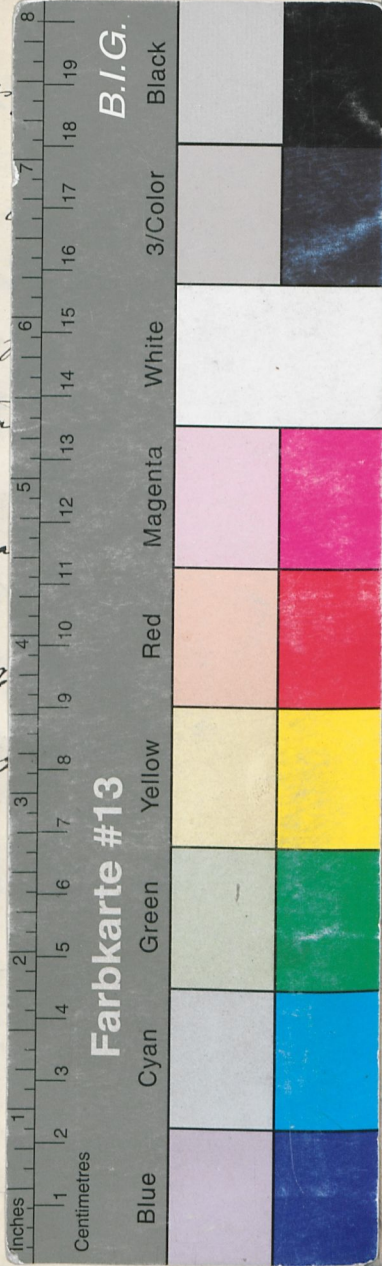

56

WD 18

B.I.G.

Farbkarte #13

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE

DIFFERENTIIS MORBORVM

QVAE
CONSTITVTIONI EPIDEMICAE
DEBENTVR

1768, 1^a

QVAM
INDVLTV
GRATIOSI MEDICORVM ORDINIS
IN ALMA REGIA FRIDERICIANA
PRAESIDE
D. ANDREA ELIA BÜCHNERO

SACRI ROMANI IMPERII NOBILI,
POTENTISSIMI PRVSSIAE REGIS A CONSILII INTIMIS,
MEDICINAE ET PHILOSOPHIAE NATVRAE PROFESSORE PVBL. ORDINARIO,
FACVLT. MED. ET PHILOSOPH. H. T. DECANO, REGIOR. ALVMN. EPHORO,
IMPERIALIS ACAD. NAT. CVRIOS. PRAESIDE ET COMITE PALAT. CAESAREO,
REGIARVM SOCIETATVM SCIENTIARVM, ANGLICANAE, BEROLINENS.
ET MONSPELIENS. SODALI,

PRO GRADV DOCTORIS

SVMMSQVE IN MEDICINA HONORIBVS
ET PRIVILEGIIS DOCTORALIBVS RITE CONSEQVENDIS
D. XIX. DECEMBR. A. R. S. MDCCCLXVIII.

PVBLICE DEFENDET
AVCTOR

IOANNES GOTTLIEB HINCKE
VRATISLAVIENSIS.

HALAE MAGDEBVRG. LITTERIS HENDELIANIS.

11. 7. 20. 9 - 18